

ПРАВИЛА ГРИ З МАЙКОМ ЙОГАНСЕНОМ

Якщо ви читаєте цю книжку, ви розумна людина. Це не жарт, попри те що книжка, яку ви тримаєте в руках, — збірка іронічної прози, тобто смішної. Сам її автор, Майк Йогансен, казав до вас так: «...я справді один із найцікавіших авторів Радянської України, і вам, розумний читачу, я можу це сказати прямо. Бо читачів у мене поки що мало, але зате ж і дурних серед тих читачів теж мало».

Отож якщо ви все-таки взяли з полиці цю книжку і не змогли покласти на місце, вітаю вас у фан-клубі Йогансена. Імовірно, ви вже читали щось із його творів, наприклад «Подорож ученого доктора Леонардо...», але якщо ще ні, то ця книжка стане вашим іспитом і перепусткою. У цьому клубі, як ви здогадуєтеся, зібралися люди розумні, веселі й іронічні.

Адже таким був сам Майк. «Майк — штукар», «Майк — оригінал», «Майк — позер», «Майк увесь час когось грає», — так говорили про Йогансена колеги по перу. І він справді не так грав, як грався і в такий спосіб розважався.

І літературу, і слово Йогансен любив за те, що вони дають йому можливість гратися: «Та все ж таки я люблю літературу».

Я дуже люблю слово, і, я думаю, воно відповідає мені любов'ю. Я люблю його некорисливою любов'ю не за те, що воно мене годує. Воно мусить мене годувати, бо я його породив. Я люблю його за те, що воно грається зі мною, розважає мене, утішає й ніколи не забуває про мене».

І вас, любі читачі і ще любіші читачки, Йогансен любив за те, що з вами можна погратися. Як у кожній грі, у цій є певні правила, тож спробуймо спершу в них розібратися і дещо запам'ятати. Проти вас грає Майк Йогансен, і це знову не жарт. Та якщо ви зрозумієте правила гри, він візьме вас у свою команду і ви дістанете справжню насолоду.

Насамперед доведеться визнати, що ви не знайдете Йогансена в переліку видатних гумористів наших 20-х. Безперечно, він не міг змагатися за популярністю з Остапом Вишнею, але в той період у галузі сатири й гумору працювало багато письменників (і навіть одна письменниця!) і Йогансен належав до їхнього творчого й дружнього кола. Він друкувався в журналі «Червоний перець» під невигадливым псевдонімом Йог, випустив дві збірки гуморесок у серії «Весела книжка», що виходила у видавництві «Плужанин».

В одній оглядовій статті 1929 року про українську гумористику було перераховано «заслужених і рядових художників українського революційного сміху», а Йогансена знову не згадано жодним словом. Зате є в ній одне цікаве протиставлення традиційного гумору і сучасного чи то пак тогочасного. Класичним українським гумором уважали крилате слівце, солонуватий дотеп, прихований м'який сум, загадкову посмішку. Автор огляду гордо заявляв, що «гумористична і сатирична література за час революції блискуче подолала славнозвісні традиції так званого м'якого гумору, нав'язувані їй». Так стає зрозуміло, чому в огляді не знайшлося

місця для Йогансена. Адже він не вмів і не брався картати, таврувати чи, грішним ділом, повчати.

«Єдина безпечна для новеліста позиція, — стверджував Йогансен, — це іронія та скепсис, бо вони принаймні нічого не висувають позитивного, а тільки заперечують». І його іронія охоплює всі види сміху: гротеск, пародію, гіперболу, чорний гумор, словесні контрасти і смислові каламбури тощо. Вона нерідко приховує трагічне під маскою комічного, а смішне — під маскою серйозного.

Йогансен спробував себе в багатьох гумористично-сатиричних жанрах, що їх зразки ви знайдете в цій книжці. Тут є сатира у вигляді «філософського роману» про Майбороду. Є недавно виявлений і вперше тут републікований фейлетон «Театральна фізкультура»; Йогансен дуже рідко вдавався до цього жанру. Є різні гуморески, зібрані в книжки «Луб'яне решето» і «Солоні зайці» (до речі, творів із такими заголовками немає, тому це буде вам домашнє завдання — придумати, з якої радості Йогансен дав ці химерні назвиська своїм книжкам). Нарешті оповідання і роман: і не сатира, і не добрий гумор, але іронія вищої проби. Ці останні твори — цикл про Майкла Паркера, «Подорож ученого доктора Леонардо...» і «Ситутунгу» — критика навіть не розглядала під таким кутом зору, навпаки, намагалася витлумачити їх у реалістичному ключі, чим ставила себе в комічне становище і давала Йогансенові приводи для чергових глузувань та іронічних жартів.

Скажімо, у нього були дві улюблені мішені — рецензент і критик. У 1928 році вийшов перший Йогансенів репортаж «Подорож людини під кепом», посипалася критика, а через два роки з'явилася й друга подорож — у радянську Болгарію, тобто в болгарський нацрайон на Мелітопольщині. І критику Йогансен «врахував», але геть по-своєму.

«Один із рецензентів однієї з моїх подорожей — чоловік мені невідомий, але, очевидно, розумний, раз йому доручили писати рецензії, — дуже розсердився на мене, що в тексті моїм раз у раз трапляється займенник “я”. Не знаю точно, чого хотів від мене рецензент, — очевидно, він мав рацію, раз йому доручили писати, — але дуже хочу виправити свою лінію, очевидно, неправильну, раз на неї напався рецензент, бо йому ж доручили писати рецензію.

Отже, слухаючи розумного рецензента, відтепер подорожую не сам, а в компанії. За такого компаньйона обираю собі вельмишановного Чарльза Кінгзлі, попа, письменника, ботаніка й подорожнього. Подорож цього святого отця у Вест-Індію маю з собою в кишені. [...] Отже, не “я” подорожую, а “ми” подорожуємо, я і чесний отець Чарльз Кінгзлі, шотландець».

Та на тому нічого не скінчилося, а тільки почалося. Бо вже вийшла «Подорож ученого доктора Леонардо...» і навіть «Неймовірні пригоди Дона Хозе Перейри в Херсонському степу» з'явилися в «Літературному ярмарку». Тож коли до Йогансена в потязі прийшов провідник перевіряти квитки, за вельмишановного отця довелося відповідати по повній:

«Але ж зважте, товаришу провідник, на той факт, що преподобний отець, ботанік і письменник Чарльз Кінгзлі як пасажир цього вагона є чистісінький витвір моєї нестримної фантазії. Це, так би мовити, фантом. Коли хочете, то це фікція. Українською мовою це, сказати б, привид. Авторова вигадка, так сказати. Літературний трюк, так міг би висловитись критик. Цей вельмишановний служитель церкви пресвітеріанської в даному разі абсолютно позбавлений найменших ознак реальності, буття, існування. Буття його суто номіналістичне».

І я м'яко одсунув провідника від полиці чесного отця Чарльза Кінгзлі. Але провідник не піддався.